

ספר

הפרנס

מהרב רבינו משה פרנס מרוטנבורג אשר כתבו עמי
מהר"ם רוטנבורג זל כמבואר במבוא.

הספר היקר הזה היה טמון בכת"י ערך שש מאות שנה ועתה יוצא לאור
הדפוס בפעם הראשונה עם הגהות וביאורים עד ס' י"ז מהגאון ר'
דוד לוריא ז"ל. והגהות על כל הספר מהמור"ל הרב הגדול
מה' משה שמואל הורוויץ ג"י מוילנא.

ווילנא

בהוצאת וברפוס ר' אברהם צבי נ"י לבית קאצינעלינבוגין.
שנת תרנ"א לפ"ק

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

www.daat.ac.il

מבוא

ישמחו ה'לומרים ויגילו ה'מורים בהגלות נגלות לפניהם הספר הזה, מטמון יקר אשר היה נגזו ספון ומטון זה שש מאות שנה, מעת יצא מתחת יד מחברו הרב רבינו משה פרנס מרוטינבורג, אשר העלה ואשר הטא את הדברים על הספר מפי מאור ישראל מאיר עיני הכמים בהלכה מהר"ם רויטינבורג ז"ל, כאשר יעיד ע"ו המהר"ל בתשובה סי' קפ"א דס' הפרנס בתראה הוא ועפ"י מהר"ם נכתב" ודברי הספר יתנו עידיהם ויצדיקו דברי המהר"ל ז"ל, כאשר נראה בהספר, כי נשא חמיר שם המהר"ם ז"ל על לשונו והורתו בפיו כל היום" וביותר

(* אלה דברי ירדיו המו"ל הרה"ג ר' משה שמואל הורוויץ נ"י אשר העלה במספר דרכה מקומות אשר זכר רבינו משה את המהר"ם ז"ל והרכה מקומות שנזכר ספר הפרנס בספרי המחברים. וז"ל :

ספר הפרנס עפ"י מהר"ם מרוטינבורג נכתב כמו שנראה דשמעתא דמהר"ם ז"ל בהפרנס משכח שכיחי כאשר עינינו ראות בסי' פ"ב רכ"ח רנ"ב רס"ג רע"ו שא"ש שי"ד שט"ז חכ"ג חכ"ד ובהרבה מקומות. שוב מצאתי דאהאי לידי משמע ממהר"ל זצ"ל בתשובה סי' קפ"א שכתב בן ספורש ולראיה שהיו בעצמו ספר הפרנס שהוכיחוהו הפוסקים ז"ל אע"ה לי עדים נאמנים אשר יאמר עלי כי הוא זה. והוא הפרנס בסי' י"ד כתב וכן זכובים הפורזים כו' ודאו"ה שער כ"ו דין א' הביאו ג"כ בשם הפרנס: בסי' מ"ו כחל שנמלח בלא קריעה אסור הביאו ג"כ האו"ה בשער י"ח דין א': סי' ס"ד ואם החת הבלי כו' הביאו ג"כ האו"ה בשער ל"מ דין וא"ו: סי' ע"מ בחלל הושט כשרה: הביאו ג"כ האו"ה בשער נ"א דין כ"ד: סי' פ' כבר שהיא פוחה [הגהתי ואת בפנים עפ"י האו"ה] ועבה כו' הביאו האו"ה שער נ"א דין י"ד: סי' פ"ח אעפ"י שהוא עתה יותר עב וגדולה שבמקום אחר כשר הביאו האו"ה שער נ' דין ד': סי' קע"א מי שיש לו חולי כו' וכן שותה כל המשקין לרפואה אם הוא רגילות לאוכלן ולשתותן בחול [הגהתי שם עפ"י האו"ה] בלא רפואה הביאו האו"ה בשער נ"ש דין כ"א: סי' רי"ח מי שרוצה ליקח שאור מעיסתו כו' הביאו האו"ה בשער מ"ו דין ג': בהגהות הפרנס סי' רל"ז אבל מיום ראשון חייב אף בתפילין הביאו הלכות טהר"ל בהלכות שמתות: סי' רל"ח אבל מותר להיות בעל ברית בכל יום הביאו הלכותי מהר"ל הלכות טילה: סי' רמ"ט טהר"ם היה בעל ברית תוך לי על אביו זצ"ל הביאו המהר"ל בתשובה סי' קט"ז וסרן הכית יוסף בסו"ס שצ"א וז"ל וכתוב בתשובות מהר"ל דבעל ברית ומתל מותרים דיו"ם שלהם הוא וכ"כ בפרנס דמהר"ם תוך לי של אביו היה בעל ברית ורחץ עיי"ש: סי' רס"ם כתב מהר"ם אבל חייב לשלוח מנות לב' או לג' מריעיו כו' הביאו הלכותי מהר"ל בהלכות פורים: סי' רע"א רוחצין הראש סמוך להכנסת כלה. הביאו ג"כ המהר"ל בתשובה סי' מ"ו ובהגהות מנהגים או"ק ג"ו: סי' ער"ב ולקטנים רוחצים את הראש כו' הביאו הגהות מנהגים אות נ"ח ושם או"ק ע"ו עיי"ש: סי' רע"ד הולכין אבי הבן כו' הביאו הלכותי מהר"ל בהלכות ס"ב:

מבוא

וביותר בסי' שצ"ז אשר נראה כי גם עד תהלכותיו בקודש בעיני חול התקפה למען היציא מהם הלכה דמעשה, אשר יעשו על פיו עם ה'. כל גדולי הפוסקים אחרוני הראשונים ז"ל אשר היו לא רחוק מומן המחבר (כמו המהרי"ל, או"ה, מהרי"ק, מהרי"א בהנהגות שערים, סה"ר מברונא, בהנהגות מנהגים ובאגור) הוכיחוהו הרבה פעמים בספריהם ובפסקיהם ויביאו את דבריו להורות על פיו ובכל מקום אשר יוכיחוהו יענדוהו עמרה לראשם להעזר ולהסמך על ידו. אולם כאשר בימים ההם אין חוון בתי הרפוס נפרץ בארץ ושכר סופרי ספרים עלה למעלה ראש ועי"ז היו ספרים בכלל יקרים במציאות ואך אחד במדינה זכה לאסוף אספה מספרים יקרים ולכן נתגלגל פעמים הרבה אשר ספרים רבים ויקרים מגדולי הראשונים ז"ל היו ספונים ומסומנים בתוך אהל אנשים יחידים ולא נראו החוצה עד היום הזה, כאשר עינינו רואות מעשים בכל יום כאלה, ואשר כזאת נקרא גם עם הספר הזה המונח לפניכם: שנות מאות התגלגל תחת שואה באחד מאוצרות הספרים, לא ראה שמש ולא נראה גם לאחרים אשר שמעו את שמעו טובו מעמו, אף לא ראוהו גדולים חקרי לב, ה"ה עמודי בית ישראל, הבית יוסף והרמ"א ז"ל (כנראה בב"י יו"ד סי' שצ"א, ומהרמ"א, אשר הביא כמה פעמים דבר הלכה מסנו בשם אלה אשר קבעו את דברי הפרנס בספריהם ולא זכר את אבי הרבנים וכוהללם עליהם, אין זאת כי אם באשר לא היה למראה עיניו) ומי יודע אם לא היה הספר היקר הזה לברות שני העש בהמשך הומן הרב אשר עבר עליו במשאן דולא ה' שהיה לנו להתיר מסנו שריד לחיותו ולחיותו ביום הזה, כי הוא אמר לאסורים צאו ולאשר בתושך הגלגל, להאיר על הארץ ולרדים במאור זיו תורה הצפונה וגוונה זה שנות מאות, ומסבב כל הכנות סבב כי בא כתב יד ישן נושן ספר הפרנס מעקר ספרי הר"ד יוסף מוויאון ליד הרב ר' שמרי' צוקערמאן ז"ל, והוא גם הוא מסרו ליד שאריו הנאון המפורסם בישראל בקש"ת סוה"ר דוד לוריא זצ"ל מביחוב ישן למקלו ולחקנו, לעבור עליו ולהסיר מעל פניו חרול המעיות וקמטוני השנאות אשר רבו כמו רבו למעלה ראש בתוכו, וכמו כן להעיר ולהאיר במקומות הצריכים באור, ולא אחר צדיק לעשות רצון קונו זה, והחל לעשות עליו בשנת תקצ"ב הגהות יקרות וישרות ובאור נכון סוכב הולך על אפיקו ים התלמוד והפוסקים ר"א ז"ל להראות מקור ומוצא דבריו פקד שמה את מריביו וגם את ההולכים בעקבותיו כאשר עיני הקרא תחזירה מישרים. אולם דראבון לבנו לא נמצאו באוריו והנהגותיו כי אם על הי"ז סימנים הראשונים וכל יתר הספר נשאר בשנאותיו ובמעיותיו בסתומותיו ופליאותיו כמו שהיה ותקונו לראות אור החלה שנית להאבר. אולם אם ה' צוה מי ומה יעמוד לפניו להשיב רצונו מלמלאות, גם אחרי אשר תקות הספר להבנות ע"י הגר"ל ז"ל נכזבה, הקים לו ה' גואל מסקום אחר כי מביא

סי' רפ"א וחולה שאין בו סכנה כו' או שאר [הגהתי בפנים עפ"י האו"ה] משיחות של חביתות כו' הביאו האו"ה בשער נ"מ דין כ"ב: סי' רפ"ב ומותר ללוש כו' הביאו האו"ה שם דין כ"ב: סי' רצ"ח וצריך לברך בכהמ"ס שהשמחה במעינו כו' הביאו הלוקמי מהרי"ל בהלכות פדיון הבן: סי' ר"ש בכור כעך מום כו' לפיכך כשיפיל מום בכבוד טוב והגון למכרו לגוים הביאו המהרי"ל בתשובה סי' פ"ב: סי' שו"ד ומהר"ם ז"ל הנהיג פה ברוטנברג כשהגויס משברין את העירובין כו' הביאו המהרי"ל בתשובה סי' קנ"ז: סי' שס"א והסומא אינו חולץ הביאו המהרי"ל בתשובה סי' קפ"א וז"ל ולא תימא מרמכ"ם לחודיה הוא ראסור לחלוץ מן הסומא אלא בסדר חליצה שנספר הפרנס דבתראה הוא ועפ"י מהר"ם נכתב כתב ג"כ דסומא אינו חולץ עיי"ש, עכ"פ הרב הג"ד:

מבוא

עקר ספרי הגדל ז"ל בא ליד שאר המופלג ר' שמואל לוריא, וכאשר נקרא נקדה הר"ש לוריא בשנת תרל"ה פה עירנו ראה בידו וקנה כמנו בכסף מלא את הספר היקר הזה הרב המאוהב מ"ה ר' משה שמואל הורוויץ נ"ל מפ"ק. והוא לא חשך את נפשו מעמל יגיעה רבה לצרף ולזקק את הספר מהמון השבושים והמעוות אשר היו בו העתיק את הכ"י הישן אשר כמעט אי אפשר היה לקרותו העתקה ישרה. ונאמנה, הגיה בפנים הגדולות קצרות וישרות הניח הנוסחא הישנה במקומה, אף עלה בירו לחבר עדין באור רחב וארוך עפ"י הש"ס ופוסקים ה"א ז"ל, אשר כמותו עלה לעשרים ושלושה גליונות, בו הערה מקור ומצא דברי הפרנס בתלמוד בבלי וירושלמי גם פקר שמה את האותיות בשמתו והעומדים לקראתו, ומפעלו הכביר הזה מצא חן בעיני גאוני הדור כמו הגאון מו"ר בצלאל הכהן ז"ל מו"ץ דפ"ק והגאון אב"ר דק"ק לוצין כאשר העירו והגידו לפעלו יישר כהסמכותיהם אשר נתנו לו, אולם מפני שחברו אשר חבר על הפרנס נאכד ממנו כמבואר בהקדמתו לקונטרס, ירי משה"נ שאר הספר חבוש במסמן עוד שש עשרה שנה, עד אשר זה מקרוב התעורר הרה"ג הנ"ל להביאו לבהר"ס אף בלי בארו למען זכות את הרבים בתורתו של רבינו משה ז"ל, והציע לפני להרפ"ס על הוצאותיו וכאשר לעשות רצונו זה נתרצתי מסר לי את הכתב יד הישן עם העתקתו המוגהת אף הרשה לי להדפיס הגדולים אשר נשארו לפליטה מחברו הגדול כרוכים על גליון ההעתיקה גם נתן לי להדפיס את לקוטי הגדל ז"ל על הרמב"ם וסמ"ג אשר קנה ביחד עם ספר הפרנס מר' שמואל לוריא הג"ל (וכנראה לא נדפסו עוד מעולם) עוד הוסיף עדין בסופו קונטרס ירי משה שו"ת שלו אשר נשא ונתן עם הגאון המפורסם מו"ה שלמה הכהן שלי"ס מו"ץ דפ"ק לזכות ולהיות אושפויכנא לתורה. ואנכי המוציא לאור את הספר היקר והנשגב הזה על הוצאותי, בעזרת אל גומר עלי התחלתי וגמרתו את הרפסת הספר הזה וכל הגדולה לו בצבע שתר על גייר דבן ואותיות יפות וכן כל יתר הענינים השייכים להרפסת השתדלתי שיהיו כולם עצהו"ט, והגני ויצא בלב מלא תקוה טובה כי תפשי התורה ישתדלו להביא את הברכה הזאת—קנקן חדש מלא טעם וקנים תורתך של ראשונים—אל ביתם, יכירו לטוב פעלי ומקרב לב יברכוני על גלותי לפניהם אור וירש על שערי ציון המצוינים בהלכה יאיר אור הגנוז זה שש מאות שנה. וזכות המחבר יעמוד לנו שלא תמוש התורה מפניו מפי ורעתו ומפי זרע ורענו, ה' יושיע ציון ויבנה ערי יתודה ירום קרן עמנו ישוב שבותנו ויבנה בית מקדשנו במהרה בימינו אמן:

המדפיס.

להקי ידוע שהגהות אשר בספר הפרנס בחצאי מרובעים הוא את אשר הוספתי עפ"י ספרי ראשונים ז"ל. והנוסחא הישנה הנחתי בשני חצאי עגולים

המו"ל.

מפתחות

דיני	ציצית	סי' תכ"א תכ"ב .
דיני	ברכות	סי' שי"ז שע"א עד שצ"ז ובסי' הי"א
דיני	תפילה	מסי' קצ"ד עד סימן ר"ב ובסי' ר"ה .
דיני	נשיאת כפים .	שס"ז . תי"ב . תי"ד .
דיני	קריאת ס"ת .	מסי' ר"ב עד סי' ר"ה . בסי' ר"ז . ר"ז .
דיני	נמילת ידים .	מסי' צ"ד עד סי' צ"ז .
דיני	זימון וכהמ"ז .	מסי' שצ"ז עד סי' תי"א .
דיני	איסור מלאכה	
	בע"ש ועיו"ש .	סי' שס"ז .
דיני	שבת .	מסי' קב"ו עד סי' ק"ג ומסי' קנ"ד עד סי' קע"ז . ומסי' ק"פ עד סי' קצ"ג ובסי' ר"ל רע"ג עד סי' רפ"ז ובסי' של"ז : סי' קצ"ג שס"ה שס"ז :
דיני	מוצאי שבת .	
דיני	פסח .	מסי' נ"א עד סי' נ"ח :
דיני	הגעלה .	מסי' ס"ח עד סי' נ"א ובסי' ע' ע"א .

דיני יו"ט .

בסי' קע"ז קע"ח

קע"ט רי"ט

שכ"ד עד סי' של"ה :

דיני עירובי תבשילין .

מסי' ש"ח עד סי' שס"ו .

מסי' רע"א עד סי'

דיני מ"ב .

רע"ז ובסי' תב"ד

בסי' תי"ג תי"ד .

דיני תקיעות .

בסי' רע"ח ש"ז ש"ו .

דיני יום כפורים .

מסי' שי"ח עד שכ"ד .

דיני סוכת ולולב .

מסי' ק"ג עד סי' קג"ד

דיני חנוכה .

בסי' ר"ע .

דיני מגילה .

מסי' א' עד סי' ס"ח

דיני איסור והיתר .

ומסי' נ"ח עד

סי' ע' ומסי' ע"ב עד

סי' צ"ד ומסי' צ"ז

עד סי' ק"ג .

סי' של"ח של"ט ש"ס

דיני פת של גזים .

שס"א .

מסי' קי"ג עד סי'

דיני גדה .

קכ"ה ובסי' רי"ח

בסי' תמ"ז י"ז י"ח .

דיני שבועות ונזירות .

מסי' רפ"ז עד סי'

דיני טילה .

רצ"ג .

דיני אנוחה .	תי"ם ת"כ .
דיני פדיון בכור .	מס' רצ"ג עד ס' רצ"ט .
דיני בכור בהמה .	מס' רצ"ט עד ס' ש"ה .
דיני חלה .	מס' ק"ג עד ס' קי"ג .
דיני קריעת .	מס' קכ"ה ר"כ רכ"א רל"א רל"ב .
דיני אבילות	מס' רכ"ב עד ס' רכ"ח ובס' רכ"ט רל"ג . עד סומן ר"ע .
דין אמור סרוס .	בס' ש"ה .
דיני ניטין .	מס' ר"ח עד ס' רי"ז .
דיני תליצה ויבוס .	מס' שס"ב עד ס' שס"ד .
דיני כתובה	בס' שס"ט .
דין גר הבא להתיייר .	בס' של"ה של"ז .
דיני עדות .	ס' תב"ה תב"ז תב"ח .
	תב"ח :